

SZERKESZTŐ
SZOKOLY VIKTOR,
(Dohányutca 1. szám.)

Megjelenik minden csütörtökön, sokféle képpel ellátva.
Előfizetési ár: Egész évre 6 frt; félévre 3 frt; negyedévre 1.50 kr.
Előfizetheti minden postahiva alnál és könyvtáránál.
Hirdetések díja: 1 hasábos petit sor 7 uj kr.

KIADÓ TULAJDONOS
az „ATHENAEUM,”
(Barátoktere 7. szám.)

H i r d e t é s.

Az „ATHENAEUM” kiadványai

(Posten, barátok-tere 7. sz. a.):

mely nála és minden hiteles könyvtáránál kapható:

Hazai és külföldi vadászrajzok. Kiadta Bécezy Károly. Egy körrajzzal s kilencz fametszettel. Ára 3 frt.

Tartalom: Előszó. — Ujfalvy Sándor. (Élet és jellemrajz.) Vadászrajzok. Havas Sándortól: (I. A. Nyír- és a Rétköz. II. Beszterce. III. A Bikk. IV. A Sárrét.) — Afrikai vadászatok: (I. Strucvadászat. Algir Saharáján. (Rajzzal.) II. A darvak téli tanyája III. Jules Gerard újabb levelei IV. Párducz vadászat. Gorillavadászat.) Két rajzzal. — Egy öreg szalonkavasz elményei. — Egy róka eml. írató (Rajzzal.) közli Bécezy Károly. — Vázlatok saharni vadászetemből. Gróf Forgách Károlytól. — Grandey Berkeley vadászutazása az amerikai prairieekben. (Két rajzzal) — Erdélyi vadászatok és vadak. (Nagyobb munka töredékei) Ujfalvi Sándortól. — Vadászrajzok: (I. A Rábaköz. Chernel Kálmántól. II. Vadászat az alföldi havasokon. Gróf Chotek R. doifól. III. A sz. margitai pusztá Gulácsy Imrétől. IV. Vadászársz. Procopius Zsigmondtól. V. Bálványos Tisza Károlytól VI. Fokavadászat. B. Simonyi Lajosról és gróf Chotek Rudolftól. VII. Szavaseserközlet skóciájában. (Rajzzal.) — Szarvas, zergé, sas. B. Oreyz Bélától: I. Vadászrajz a fehér kárpátokból. (Két rajzzal) II. Zergé vadászat. III. A barna keselyű.

JÓKAI MÓR: „A szerelem bolondjai.” E regény talán a legnagyobb sensatiót kelte a kedvelt regényíró minden eddig megjelent művei közt. Caelkvénye a legújabb mult politikai világban, az ugynevezett provisoriumban játszik. A nélkül, hogy személyeket festene, ismerősök előttünk mind ezen alakok: a méltóságos úrtól — ki mindenféle kormány alatt méltóságost játszik, az élelmes bankárok s a divathölgyön át egész a circus bohóczáig; ugy-

szintén a nádaly természetü államhiva'almoktól a nemes szívü katonáig. — Társadalom politikai kör-rajz e mű, mely e tekintetben mintegy folytatása a külföldön is oly nagy érdekeltséggel fogadott „Uj földesurnak,” s előre is örüllnk a kedvező fogadtatásnak, melyet e mű mind a szomszéd német, mind a távolabbi angol irodalmban is szerez. — A négy kötetnek ára 4 frt.

Pitaval, világhírű bűnesetek tára I. és II. kötet. A legérdekesebbek kiválogatásával. Mind-egyik kötet 320 lapra terjed s kötetenkint 1 frt 5) kr. Jelen vállalat világhírű bűnesetek szel-lemdu előadással és történeti hűséggel irt elboz-zéléseit tartalmazza, s nem csak a közönségnek szolgál érdekfeszítő olvasmányul, de a bírónak, jogásznak és lélekbuvárnak tanulságos adatokat szolgáltat emberismeretéhez.

A „Jogtudományi Közöny” címü szaklap következően emlékezik meg e vállalatról: Alig szükség s említenünk azok előtt, kik a közkedves-gű eredeti Pitaval ismerik, hogy 88mmel üdvözöljük a gyűjtemény igen érdekes rés einek ezen megmagyarosítást, s ohajtuk annak a kedvező siker által felbátorított folytatását, mert az nemcsak érdekfeszítő s mulattató olvasmány, hanem a jogásznak és különösen a bírónak emberismeretét s magasabb képességét fejtő és nevelő, mert psychologiai tekintetben igen tanulságos adatokat szolgáltató vállalat.

T A R T A L O M.

Cikkek: „Hazánk egynehány középkori műemléke:“ III. A késmárki kath. templom. *Myskovszky Viktor*tól. — „A jezsuiták alapítójáról s alkotmányukról.“ — „A régi ismerős“ — „A határőrvidék és a határőrök.“ — „Egy hét története.“ *Vadnay Károly*tól. — „Vegeyes közlemények.“

Képek: A késmárki kath. templom. (Myskovszky V. rajza. — Pa'er Bekx, a jezsuiták mostani generálisa. — „A régi ismerős“ című beszélyünkhöz. — A határőrvidéki nők. („A határőrvidék és a határőrök“ c. cikkünkhöz.)

U j d o n s á g o k.

* (A *Buda ostrománál elesett*) honvédek halálának 21-ik évnapját ünnepelték e hó 21-én. Délelőtt a krisztinavárosi templomban tartottak gyászistenti-tiszteletet a kegyeletes ünnepélyre megjelent nem nagy számú közönség előtt; délután pedig a budai temetőben kereste fel a dícsően elhunytak sírját az utódok kegyelete. Mintegy 500-an jöttek össze, számos koszorút és virágot hozva a hősök sírdombjára, melynél Irányi D. tartott emléksbeszédet. „Kettős ünnep emléket állítunk ma — mondá — az örömet és gyászt; mert míg fent a várfokon a diadal örömjára hangzott: addig lent a sáncok árkaiban a haldoklók véghörgése hallatszott. Tegyük fogadást — mondá továbbá — itt a jelesek sírjánál, hogy a béke fegyverével, a törvény és alkotmány korlátai közt fogunk küzdeni a haza függetlenségeért, de ha szükségessé válik: a hősök példája szerint, kik e hant alatt nyugosznak, bátran sikra szállunk, hősiösen küzdünk, testvéreleg ölelve egymást a sírban is!“ Beszédét lelkes éljenzés fejezte be, s azután a „Szózat“ hangzott kemolyan és ünnepélyesen. Ezután még Págyi intézett rövid bucsuszavakat a holtakhoz és Maczanek volt honvédorvos neje szavalt egy költeményt, mire a sirt látogatók a hazát életve távoztak el. A kegyelet és ünnepélyén számos képviselő és Damjanichné asszony is részt vettek.

* (*Bathány Lajos temetéséhez.*) A pesti franciskánus-szerzet zárdafejtőke folyamodványt nyújtott be Pestváros közgyűléséhez, ama kérelemmel, hogy a boldogult miniszterelnök holtteste a köztemetőbe való elvitele előtt ne a nemzeti múzeumban, hanem a szerzet templomában tétessék ki közszemlére, s onnan temetessék el. A folyamodvány mellett Királyi Pál emelt szót s a kérdést pártolá, már csak a kegyelet szempontjából is, mivel a szerzet a rémuralom dacára is befogadást húsz évig híven megőrzé a tetemeteket. A város közgyűlése ennél fogva egyhangulag beleegyezett Királyi Pál nézetébe, s Bathány ravatalát a ferenciek templomában fogják felállítani. A requiemet azonban aligha e templomban fogják megtartani, mivel karzata nem eléggé tágas a gyász-ünnepély alkalmával működő örök befogadására.

* (*A Kisfaludy-Társaságunk*) számos tagja egyszersmind akadémiai tagok lévén, az akadémia pedig e hó 21-étől 28-áig tartván nagygyűlést, a Kisfaludy-Társaság májushavi ülése f. hó utolsó szerdájáról (mikor annak szabály szerint meg kellene tartatnia) előnkül egy héttel későbbre, t. i. június 1-ső napjára tűzetest ki.

* (*Ödvény Lípót*), a m. t. akadémia részéről tör-

ténelmikutatásokkal megbízott hazánkfia jelenleg Nápolyban a nagyhirű Anjoui Regesták tanulmányozásával foglalkozik.

* (*A tudomány és irodalom iránti érdekeltségnek*) Aranyosszék közelebbi közgyűlése szép jelét adta. Elvileg kimondta, hogy Orbán Balázs „Székelyföld“ című munkájának Aranyosszékét tárgyaló 5-ik kötetét pártolni fogja, s ez elvet azonnal gyakorlatban is létesíté. A munka egy teljes példányát a szék levéltára, és az V-ik kötetből minden közönség számára egy-egy példányt rendelt meg. E mellett magánosok még a gyűlés folyama alatt vagy 20 példányra írtak alá az V-ik kötetből, s a buzgóság mellett, melylyel az ügyet fölkarolták, remélhető, hogy a szék területén legalább 80—90 előfizető fog gyülni.

* (*Munkácsy sokat emlegetett festménye*) jelenleg Párisban van, s a „Siede“ szintén nagy elismeréssel ir felőle

* (*Patterson Arthur*), ki Jókai „Uj földesur“-át lefordította angolra, jelenleg Petőfi fordításával foglalkozik.

* (*Xántus János*) márc. 10-ikeig összesen 27,922 darab állatot gyűjtött muzeumunk számára. Van ezek közt: emlős 67, madár 184, fészkek 59, tojás 104, koleoptera 13,594, egyéb rovar 12,940, kigyó 170, alligátor és gyík 198, krustaceák 370, csigák 410, teknőc 7, hal 649. Ezekon kívül van Xántusnak népmeszei gyűjteménye s vagy hatszáz hepidoptora. Tengeri állat egy sincs a gyűjteményben, mind belföldiek, folyókból, tavakból, erdőkből. Lesz köztük számos meglepő, annyival inkább, mert a távol földön még csak egy ember gyűjté rovarokat: Wallace Alfréd Londomból. Xántus július vagy aug. elején tér haza.

* (*Képviselőválasztás.*) Hvesmegeye pétervásári kerületében Beniczky Gyula baloldali választották meg nagy többséggel Novotha ellenében.

* (*H. noédségünk.*) legújabb statisztikai kimutatás szerint, 680 tiszt és 88,366 emberből áll. A honvédség lovainak száma 1,133.

* (*A népszámlálás eredménye*) nem sokára közzé lesz téve. A magyar szent korona lakossága a határőrvidéken kívül, melynek kimutatásait a katonai hatóság még nem terjeszté a statisztikai osztály elé, az 1857-iki népszámlálás óta mintegy másfél millióval szaporodott s jelenleg — a végvidéken kívül — 16 millió és ötszázezernél többre megy.

* (*A volt nópolyi királyné*) — hír szerint — megvette Szlavoniában a Biedermann féle, egykor. Bathány-jószágokat.

* (*Halálkozás.*) Groisz Nándor erdélyi hirnöves

HAZÁNK S A KÜLFÖLD.

Ismeretterjesztő, szépirodalmi és társaséleti illusztrált hetilap.

21. szám.

Pest, 1870. Május 26.

VI. évfolyam.

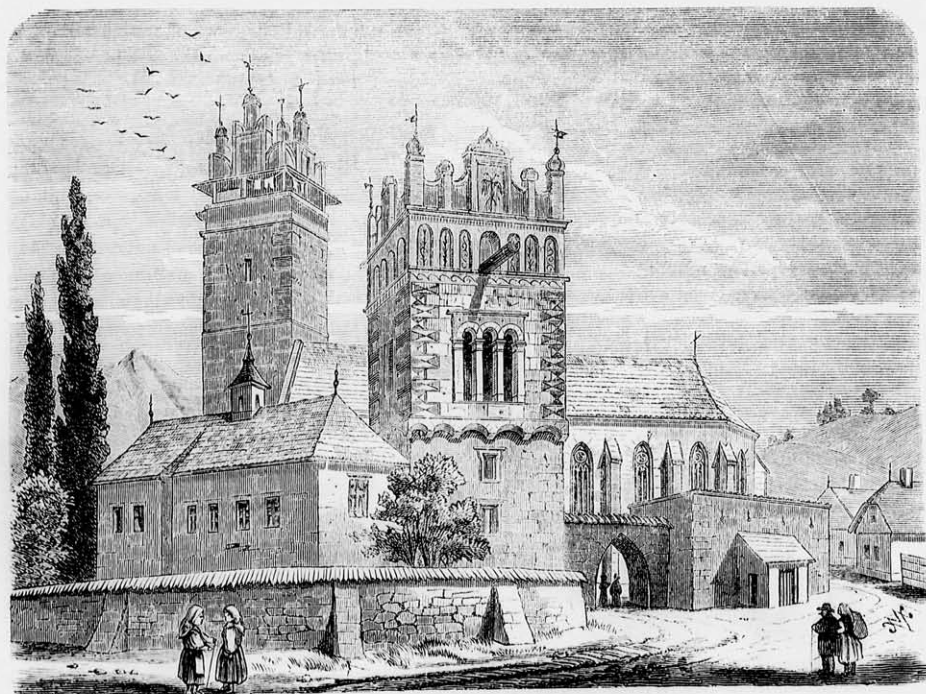
Hazánk egynéhány középkori műemléke.

— *Miskovszky Viktortól.* —

III. A késmárki rom. kath. templom.

Szepesmegyének legregényesebb vidékén, a központi Kárpátok alján fekszik Késmárk régi szabad királyi város; régi okmányokban *Forum caseorum* nevezet alatt fordul elő; némelyek állítják, hogy e város elnevezését régente az itt készített kítő

azonban bizonyos, hogy már IV. Béla királyunk 1269-ben a várost tetemes kiváltságokkal ruházta fel. 1433—1464-dik években e város a hussiták által sokat szenvedett, miután a várost egészen elpusztították, mely alkalommal a régi levéltár

A késmárki kath. templom. (Myskovszky V. rajza.)

jóságu sajtót nyerte, más írók szerint a város azon körülménynek köszöni elnevezését, hogy azon a helyen, a hol most elterült, az itt letelepedett rómaiak a Kheve vezér alatt bejött hunok által megverettek, s e győzelem következtében e várost sok ideig *Khevesmárknak* nevezték; amyi

okmányai is elvesztek. Ulászló alatt kelt okmányokban a város *Chesmárk* név alatt fordul elő; 1380-ban Lajos királyunk a pozsonyi országgyűlésen Késmárkot a szabad királyi városok sorába emelte.

Cimerét csak Mátyás királyunk alatt, 1464-ben

kapta, melyet nimbussal körülvelt angyal tart, a cimerepaizs kék mezején — talán az itt vívott hunn esata emlékeül — keresztbe tett két egyenes pallos, fölül, koronával, alól ötlevelű rózsával látható; az alsó arany mezőben pedig két ezüst folyószalagot vehetni ki. Hogy a középkorban e város is — mint többi királyi városaink — kettős sáncfallal és bástyákkal volt megerősítve, azt még ma is láthatni; esinos, emeletes házakkal körülvelt főtere közepén újabbkori tornyos városház áll. E város egyik nevezetességét mindenestre a szent kereszthez címzett régi római katolikus plébánia-templom képezi, mely bár nem a legdíszesebb helyen áll, mindamellett szép góth izlésével, de kivált sajátosságos idomu tornyával meglepő benyomást okoz. Építési ideje, egy ajtó fölötti kőbe vésett 1486-dik évszám szerint, a XV-dik század utolsó felébe tehető. A templom belseje több műrégiséget tartalmaz, így egy 1472-dik évből származó, öntvényből készült esinos keresztelő medencét, továbbá egy, a templom északi oldalfala mellett álló, kőből mesterileg faragott szentség-házat, melynek egyes részletei azonban itt-ott már hiányoznak; továbbá egynéhány XVI-dik századbeli fa-mozaikkal gazdagon díszített egyházi-széket.

A templom merész boltozata megemlítésre méltó; ez ugyanis számos, egymást átmetésző gerinceivel az ugynevezett *hálóboltozatok* (Netzgewölbe) közé sorolandó, s igen szép kivitelű.

A góth főoltár — jelenleg új — alsó része szekrényével együtt tavaly készült el tervem szerint, Klimkovits Flóris kassai szobrász által, ki ezen munkát esinosan összeállítá; ezen oltár tetemes méretekkel bír; a szekrény szárnyain lévő festmények, valamint a szekrény belsejét elfoglaló remek faragásu megfeszített üdvözítő, egyéb szobrokkal együtt, egy régi góth oltárból vétetett; az oltár felső rakoványa még ez évben elkészül; egész magassága a tervezet szerint meghaladja a 38 lábat, s valóban díszére fog válni e templomnak.

Ezen templom, a mint azt a régi falakból s azokba alkalmazott lőrésékből következtetni lehet,

régente meg volt erősítve; a körfal déli oldalán egyetlen bejárás létezett, mely kapu mellett egy négyszögletű, renaissance-izlésben épült torony áll, a mint azt képünkön láthatni; ezen torony felső emelete mintegy konszolákon nyugszik, s valamivel külebb áll az alsó falrész síkjától s kőből esinosan faragott és szépen profilozott oszlopok által elválasztott három nyílású ablakkal van ellátva; a torony sarkait faragott köveket utánzó díszítőny fogja be, felső párkányzata alatt a lapidáris betűkből álló felírás következő tartalmu:

IGNEA CONTIGERAT LIBRAE SOL LVCIDVS
ASTRA, HOCAVTOQVANDO CONTINVAVIT
OPVS.

mely chronostikon az 1591-dik évszámot jelzi, mely évben ezen torony talán bevezetett; a torony felső párkányzata felett, az eperjesi régi házak, valamint a Sárosmegyében fekvő früsi várkastély építészeti modorához hasonló oszlopok galléria vonul végig, melynek félkörívű hátlapjain pompás díszítőművek vannak a frís vakolatba karcolva; felső koronáját jellemző rovtákolás képezi.

A templom nyugati oldalán lévő négyszögletű tornyának felső részén — az ör számára — karzat vonul végig, teteje azonban nevezetes, miután a torony *négy* oldalfalának megfelelő, pyramis-alaku rovtákok által képezetik; ezen sajtyszerű és csak itt található elrendezés a renaissance építészeti izlés formáinak tornyokra való alkalmazását mutatja, mely tekintetben a késmárki torony hazánkban talán páratlan.

Sajnos, hogy ezen templom s tornyán az idő vasfogaának kérlelhetlen nyomai igen nagy mértékben látszanak, s a stylszerű újítás igen kívánatos sőt elkerülhetlenül szükséges lenne; a mint azonban értesültem, a renováció nemcsak a templom belberendezésére, de külsejére is kiterjesztetik; a mi annál inkább kívánatos lenne, miután a város újabbkori élénk kereskedése, fejlődő ipara a Galliciával összekötendő vasut által szép jövőnek néz eléje.

A jezsuiták alapítójáról s alkotmányukról.

A jezsuiták alapítója, Loyola Ignác, régi spanyol családból származott s 1491-ben Loyola-kastélyban, Guipuscoa tartományban született. Első ifjúságát Katolikus Ferdinánd udvarában tölté s a nemesség szokása szerint, ott inni és párbafti vinni tanult. Később hadi szolgálatba állott s Pampeluna ostrománál kitüntette kegyetlenül vad ter-

meszetét. E táborozás alkalmával jobb lábát eltörte, minek következtében kénytelen lön vérengzései színhelyét elhagyni és sebét gyógyíttatni. Egy fiatal és tapasztalatlan sebész oly szerencsétlen műtétet vitt végbe rajta, hogy meggyógyulása után lábán éktelen kinövés látszott. Loyola igen hiú volt testi előnyecire s azért más orvost hívatott s

kérdéze attól: mily módon lehetne a kinövést eltüntetni? ez azt felelte, hogy másként nem lehet, ha csak a lábát újra el nem törí s ki nem veszi azon esontot, mely a kinövést okozza. Loyola rögtön alája veté magát ezen kínos műtétnek s kilenc hónapig tartott hallatlan szenvedés után végkép meggyógyult: a kinövés eltűnt, egyik lába azonban sokkal rövidebb volt, mint a másik. Ujabb kísérleteknek veté magát alája, hogy beteg lábát meghosszabbítsa s két hónapnál tovább kint-tarta magát; de hiába való volt minden erőlködés, mert meggyőződött róla, hogy sántának kell maradnia egész életére.

Most akár azért, mert hiusága meg nem engedte, hogy ily bémán jelenjek meg az udvar előtt, — akár mert hosszas betegsége alatt tett olvasása, az első keresztény mártýrok szenvedéseiről, mely nyomokat vésnek lelkébe, — Loyola magaviseletében egyszerre nagy változás történt. Ez ember, ki rettentő kínokat állott ki, csak hogy testi szépségét visszanyerje, ezental testével mitsem törődött s elhagyván kastélyát, a mont-serrat zárdába vonult, hol a thebaidai anachoréták minden önkínzásának alája veté magát. Vallási rajongásai, különösen böjtölései- és önkínzásánál fogva csakhamar álmatlanságba és káprázatokba (hallucinatio) esett. A szegény örült azt hívé, hogy látomániai (visiói) vannak. Azt állította, hogy az ördög személyesen megjelent előtte s azon percben, midőn az el akarta őt ragadni, Mária, Krisztusnak isteni anyja közbeveté magát s megszalasztotta a gonosz szellemet. Azon szolgálat viszonzásául, melyet a szent szűz tett neki, elhatározta, hogy egészen szolgálatának szenteli magát s őt asszonyául választja.

A lovaggá avatás szokásához képest Loyola másnap fegyvereit Mária oltára elé rakta s ott imádkozott következő napig; másnap kardját a kápolna egyik oszlopára akasztotta fel s most még a következő egész éjet is imádkozás közt töltötte. Harmadik napon leveté fényes ruháját, rongyokba öltözött és fogadást tett, hogy hölgyének fog szolgálni utolsó lehelletéig. Loyola hóbortja végre örvönöngésig emelkedett; eladta birtokait s azok árát odaadta zárdájának; szakállát, haját és körmeit megnövesztette, arcát disznóganéjjal kente be s odahagyta a mont-serrati apátságot, hogy koldulni menjen. Külsője miatt — mely bizonyára undort kellett mindenfelé — nem egy helyen zárták be előtte az ajtót s tagadták meg tőle a falat kenyeret, ugy hogy eleget kellett nélkülöznie. Bármily kemény volt is ez élet, Ignác ezt még igen finomnak és kényelmesnek tartotta s azért

egy fenyveserdőbe vonult, hol két napot éhen-szomjan töltött. Itt szerencsére erre vetődött kolduló barátok akadtak rá, kik hallván a haldokló ember nyögéseit, kihúzták őt a barlangból, melybe beléveté magát s lassankint magához térítve őt, átszállították a mauresesi kórházba.

Ignác itt nyolc napig öntudatlan állapotban volt; de midőn magához tért, azt állította, hogy az angyalok magukkal vitték őt az égbe, hol ő tisztán látta a szentháromságot, a szent szűzet, de legkivált Jézus Krisztust, ki azt parancsolta neki, miszerint alapítson egy titkoszerű társulatot, melynek földadata leend a hitet terjeszteni. Midőn egészen felgyógyult, Barcelonába vette magát grammaticát tanulni s előkészületeket tenni munkája kivételére.

Mivel Ignác rajta volt, hogy híveket szerezzen magának, az inquisitorok kételkedni kezdettek vallása orthodoxiájában s azért börtönbe vetették; de csakhamar belátták, hogy örült, s aztán szabadon bocsátották.

Ignác elhagyván Barcelonát, egymásután látogatta meg az alcalai, salamancai és párisi egyetemeket.

Ez utóbbi városba érkezvén, beiratta magát a sz. Barnabás-kollégiumba, hogy a latin nyelvet tanulja. Különös élettörténete, rajongása és eszmének bizarrsága végre személyére vonták a figyelmet s több rajongót hódított a maga részére; Favre Péter, correpetitorja és Xavér Ferenc, a philosophiában tanára, tanítványává lettek, valamint négy spanyol is, ugymint: Laynez Jakab, a jezsuiták szabályainak gyanított szerzője, Salmeron Alfonz, obscén író, kinek munkái később az indexbe kerültek, Bobadilla Alfonz és Rodriguez Simon

Ez új társaság első gyűlését 1534-ben, a Montmartre-apátság földszinti kápolnájában tartotta. Favre, a ki pap volt, misét szolgált, társai pedig megáldoztak; aztán az ostyára tett esküvel mindnyáján megfogadták, hogy szolgálatukat a pápának felajánlják s hogy őt gyámolítani fogják minden, az egyház javára szolgáló munkájában. Erre aztán elváltak, szerteszórodni a világban s újabb tanítványokat szerezni. A második gyűlés helyéül Velencét tűzték ki, s valóban már 1536-ban ott másik három új proselytával jelentek meg. Velencéből Rómába mentek, hol társaságuk elveit már eleve megismertették. III. Pál pápa, ki átértette, hogy mily nagy hordereji az a szent székre nézve, ha hogy egy rajongó haddal bír, mely kész az ellen harcolni, kit neki kijelölnek, bármilyen legyen is az ellen rangja és hatalma, kitüntetéssel

fogadja Loyola Ignácot és társait, s fölszólította, hogy készítsenek maguknak statutumokat s fülhatalmazta őket, hogy tanaikat minden országban terjeszthetik.

Ezután Loyola Ignác a pápa elé terjesztette az általa alkotott szerzet tervezetét s III. Pál már előre számított ezen fanatikusok rajának szolgálataira. Mindenekelőtt bizottságot nevezett ki, melynek kötelessége volt a jezsuiták statutumának minden szakaszát átvizsgálni, s midőn ezen bizottság bibornokai átvizsgálták azokat, akkor ő maga fogott revisiójukhoz, szerzőjüket nagyon megdi-

Bobadilla Miklós, Le Lievre, Laynez és sok mások kíséretében, kiknek neveit nem hagyta ránk a krónika. Ő szentsége a Vatikán egyik rejtelmes termébe vezette őket, melyben csak egyetlen szék s egyetlen asztal, ezen pedig az evangélium, a feszület, a tiara s néhány tör volt. Ekkor aztán oly idegenszerű jelenet ment végbe, melynek részleteit senki sem ismerheté, csak azt tudjuk, hogy a jelenlevők iszonyatos esküt tőnek s elfogadták Krisztusra, miként győzelmet vívnak ki a tiara számára s vakon fognak engedelmeskedni a pápának, bármik legyenek is annak rendeletei.

Pater Bekx, a jezsuiták mostani generalisa.

cséré s teljesen belényugodott ezen társaság megalkulásába. Valóban pápára nézve alig lehetett volna bármí is kellemesebb, mint egy oly papi militia alakulása, mely feladatává tüzte ki: a római hit terjesztése mellett harcolni s minden erejéből főtartani a katholicismust, támogatni a pápaságot. Pál sietett a is beavatottakat Rómába összehívni, hogy installálja őket.

E napon Loyola Ignác ünnepélyesen vonult be a szent városba, tanítványai: Xavér Ferenc, Rodriguez Simon, Lesay Claudius, Pasquier Brouer,

III. Pál pedig a maga részéről lekötötte magát és utódait: minden erejéből ótalma alá venni az új szerzetet, mely *Jézus társasága* nevet vett föl. Ez ülésben elhatározták azt is, hogy a szerzet részére a „jeszuiták generalisa” címmel örökös főnök nevezessék ki, kinek Rómában kell székelnie a végből, hogy a pápa parancsai átvevésére mindig kézügyben legyen.

Valóban ez iszonyatos szerzet hozzá méltó pápa alatt alakult!

De ismerkedjünk meg kissé közelebb e szerzet

tel, melynek sötét működésével annyiszor találkoztunk.

A jezsuiták alkotmánya.

A jezsuiták számára megerősített alkotmány meghatározta, hogy a társaság kebelébe senki sem léphet be, ha csak előbb szegénységi, tisztasági és *vak engedelmességi* fogadalmat nem tesz; ezen hármass fogadalmon kívül a neophytáknak ünnepélyesen meg kellett esküdniök az uralkodó pápa és utódai hűségére s kötelezniök magukat, hogy minden esetben engedelmeskednek, elmennek bárhová, a hová paracsolaták, akár a keresztények, akár a hitetlenek közé, s habozás nélkül hajtják végre mindazt, a mit meghagynak nekik főnökeik.

A társaság tagjai négy osztályba soroztattak. Az első és legmagasabb azok alkották, kik letették a hitvallást; ezektől követelték, hogy tudományos műveltséggel birjanak a felszentelt papok legyenek.

A másodikat a coadjutorok képezték, kiknek feladatuk volt: a társaságnak úgy a vallási, mint világi dolgokban segélyére lenni.

A harmadik osztály tagjai a tanulók voltak.

A negyedikbe azok bocsátattak, kiket a társaság arra tartogatott, hogy majd a magasabb osztályokba bocsát; mert a jezsuitává lenni vágyónak mielőtt csak „tanulóvá“ is vállalhatt, előbb két teljes évig noviciusnak kellett lennie; a tanulók magasabb osztályba tanulói pályájuk után csak egy év múlva juthattak, a hová a noviciatus is darab ideig a próbaidő előzte meg.

A neophytát vendégszeretetet vagy irgalom címén fogadták fel eleintén 10—12 napra, hogy megismerkedhessék a noviciatus köteleiségeivel; ha megmaradt föltétele mellett, a társaságnak tagjává lett. Hogy valaki noviciussá lehessen, elégséges volt, hogy nem vált volt el a római egyháztól, hogy nem mondott le a katolikus hitről, hogy nem ítéltetett volt el mint eretnek, hogy más szerzet öltönyét még nem viselte, hogy házasságot nem kötött, hogy nincs valami súlyosabb nyavalyában. Egyebek közt, ha az aspiráns ezen visszavetési esetek egyikében sem volt, egész sor kérdésre kellett felelnie születését, szülőit, különösebb magán-ügyeit, hajlamait, tehetségeit s vallásos, nyilvános és titkos magaviseletét illetőleg. Ki kellett nyilatkoztatnia, hogy a hit lényegét illetőleg aláveti magát a társaság határozatainak s esküt kellett rá tennie, hogy elhagyja a világot, mikép Jézust kövesse.

Ha az aspiráns mindezen kérdésekre igenlőleg és kielégítve felelt, a vizsga tovább folyt s aztán

megértették vele a társaság irányában való köteleiségeit; kinyilatkoztatták előtte, hogy a testvérek csak oly embert fogadnak keblükbe, ki egészen lemond húsa és vére követelményeiről; hogy szükséges, miszerint minden személyes érzelmét nyomja el, hogy megkezdendő az önfeláldozást, a rend egyik kollégiumában több főnök parancsai alatt kell állania; hogy át kell adnia mindazon javakat, melyeket bir és le kell mondania azokról, melyeket szerzend; hogy ezen vagyon-átengedést a társaság, és nem családja számára azért kell tennie, miszerint kimutassa, hogy előtt magában minden földi szeretetet, hogy szívét el tudja zárni szülői, rokonai elől, hogy magát teljesen el birja szigetelni; végre tudtára adták, hogy ezután senkivel sem szabad közlekednie főnökei különös engedelmé nélkül, kik előbb fogják elolvadni a számára küldött leveleket, s kiknek tetszésük szerint szabadságuk van azokat elégetni vagy neki átadni. Megkérdézték tőle, hogy beleegyez-e: meghalni a világ, s élni csupán csak a pápa számára; ha beleegyez-e gögje megalázására, hogy hibáit és vétkeit a társaság más tagjai följelenték a főnököknek, s hogy ő fel fogja jelenteni mások hibáit? végre, hogy előre is aláveti magát mindazon büntetéseknek, melyekkel sújtathatni fog, valamint a szokásban levő próbáknak.

Ezek először is hat fő próbából állottak; az első abból állott, hogy néhány hónapot lelkigyakorlatokban kellett töltenie, lelkiismeretét vizsgálnia, önmagában és fenszóval imádkoznia, elmélkednie a vallás rejtelméi fölött, bűneit bánnia és azokat meggyónni. A második próba abból állott, hogy valamely kórházban egy hónapig kellett szolgálnia, ápolnia a beteget s érintenie azokat, kik legrágályosabbak. A harmadikban egy vagy több hóig pénz nélkül kellett utaznia, ajtóról-ajtóra koldulva, hogy hozzászokjék az elutasítások- és nélkülözésekhez. A negyedikben a legundorítóbb szolgálatokat kellett végeznie a társaság valamelyik házában; az ötödikben kötelessége volt katechizálni a gyermekeket s a tanulatlan felnőtteket akár nyilvános iskolában, akár magánhelyeken; a hatodikban prédikálnia és téríteni kellett ott és akkor, a hová küldték. A noviciust még a legsúlyosb betegség sem oldozta fel kötelességei alól.

E próbák beveződvén, megkérdézték a jelöltől, vajjon graduáltatott-e a művészetekben, a theológiában, vagy a kánoni jogban; vajjon bir-e jó emlékező-tehetséggel arra, hogy jól tanuljon s hogy emlékezetében tartsa mindazt, a mit megtanult; vajjon gyors felfogású-e, van-e hajlama tanulni,

egészségének nem árt-e a folytonos buvárkodás, s végre: elég erősnek érzi-e magát: elviselni a társaság által reá bízandó munkákat, akár a tanulmányokban, akár a prédikálásokban, akár a teruelésekben? Midőn az aspiráns jezsuita pappá szenteltetett, hivatását noviciatusága alatt nem gyakorolhatta s nyilvánosan miséznie meg volt tiltva, míg főlebbvalótól nem nyert utasítást arra nézve, hogy miként végzendő az a szerzet ritusa szerint.

Bármilyen lett legyen is a jelölt rangja és tudományos műveltsége, a legundorított szolgálatokat bizták reá, mielőtt az ideiglenes coadjutori fokozatba emelték. A coadjutorok kétfélék voltak: azok, kik a szerzetben voltak, lelki coadjutoroknak nevezettek, a laikusok pedig világiaknak, s akár tudományosan műveltek voltak, akár nem, a társaságban csak kezelési dolgokat végezhettek. A coadjutorok és tanítványok, két évi noviciatuság után, végre fölvétettek a társaságba s abból aztán ki nem válhattak; mindazáltal ha valamelyik főlebbvalójukat megcsalták, fentartott a jog: elűzni őket, s ez esetben fel voltak oldva minden fogadalmuk s a szerzet iránt tartozó köteleltségeik alól.

Ezek voltak a jezsuiták alkotmányának főpont-

jai. Később a társaság szabályaiba igen nevezetes módosítványok hoztak be s a jezsuiták oly felforgató tanokat vallottak, hogy maguk a pápák s királyok voltak kénytelenek féket vetni nagyravágyásukra s erkölcostelenségükre.

Ezen átkozott szerzetnek mai napig összesen 24 generálisa volt. Az első Loyola Ignác volt, (1541. — 1558.) Az utolsó páter Beckx, ki 1853-ban választatott, jelenleg 65 éves, s ifju korában — ha értesülésünk nem csal — gróf Károlyi Istvánnak gyóntatója volt.

Rómában páter Beckxet — kinek befolyása alatt nyög az igen megöregedett, sokak szerint nyavalyatörős és így sokszor beszámítás alá nem is eshető IX. Pius, mondjuk, Rómában a nép e jezsuita-generálist csak így nevezi: *il papa nero*, „a fekete pápa.“ Ezen két szóban van festve az egész ember s a jezsuitismus egész intézménye.

S e „fekete ember“ igyekszik a pápát „csalhatlanná“, „azaz istenné tenni, hogy így a pápákon uralkodó jezsuiták legyenek a keresztény világ kétharmada előtt csalhatlanok.

A sátán istenként akar imádatni, közeledik az Anti-Krisztus országá!

A régi ismerős.

1619-ben, nyár derekán történt, hogy Mount-Clare ősi kastély parkjában két szép gyermek egy könnyű csónakot oldott el, hogy a tó tükörsima vizén egyet evezzenek. A körülbelül tizéves leánya nem minden vonakodás nélkül látszott követni a csak kissé idősebb kísérőt.

— Hiszem, — mondá gondolkozva, — hogy a nyugodt habokban tudod vezetni hajódat, hanem lám a mi tavaink nagyon hamisak s tombolásukban borzasztóbbak, mint az a tenger, a melyről te beszélsz.

— Légy nyugodt, kedves Kitty! — viszonzá a fiu hidegvérrel; — ilyen dióhéjban akar itt, akár Solwayban is merék dacolni a viharral, hanem a vihar ugyancsak siet s én csakugyan meg akarom neked mutatni, mint fogják meg ilyenkor a lazacot; ebben te gyönyörködni fogsz.

— Az igaz, — mondá fejbólintva a kicsi, — a mama és Peggy nővérem is örömmel vinnék a konyhába, hanem mégis intelek: a hajókázás a Lomondon mindig csak merészleg.

— Azokra nézve, kik az evező- és vitorlával nem tudnak elbánni, mindenesetre! — nevetett a fickó s kezét belépésre nyújtá. Alig foglalt azon-

ban helyet a lányka a bársonnyal bevont padon midőn ez a vitorlát ügyesen rántotta fel s a kormányt biztos kezekkel ragadta meg. A parton csak lány szellő lengedezett, hanem minél beljebb hatolt a mi kis párunk a tóba, annál hevesebben lengteté a fehér vásznat s a fiu annál örömteltebben szemlélte a csónak sebes haladtát. Barna szeme fel-felvillant, ha a kis alakra nézett, mely növekvő bizalommal szemlélte bátyja nyugodt magaviseletét. Tamás arra evezett, hol a tóba egy szikláról vad zuhatag rohant alá; mert ott — mondá — a lazac este felé mindig a fölszínen van. Midőn az ellenárhoz közeledett, a vitorlát bölesen behúztá s csak csendes evezéssel terelte a csónakot az esés által zajló hely színére, a vészes határt ovatosan kerülve ki. A kedves gyermek világosbarna szeme már égett a jelenet szépségének örömetől, s dolog után nézett.

Hanem a szép estnek nem egyedül a gyermek-pár örvendett; s a másik partról egy másik csónak is idevezett, s a tájtköző zuhatag mellett szákmányra látszott várakozni. Ennek vezetője egy fiatal fiu volt, tanuló öltözetben; hanem bár öt-hat évvel idősebbnek látszott Kitty csónakveze-

tőjénél, ennek jártassága- s hideg nyugalmával nem látszott birni, elannyira, hogy a kis Tamás több mozdulatánál rosزالólag rázta meg fejét, s végre figyelmeztetve kiáltott rá. A tanuló erre gúnyos torzképpel válaszolt, mi felfújt arcát annál visszatetszőbbé tette. Ez idegen már több ízben dobá gerelyét a hal után, hanem soha sem találva, a fonalon ismét visszahuzta, midőn Tamás halkan emelkedett fel s dobá ki hajtó gerelyét. Zúgva merült az a habokba s egy hatalmas lazac, kopoltyufedőm átszegezve, bukkant fel s szállt alá ismét, sebesen rántva maga után a fonalat is. Tamás sokszor meg-megállította s lassacskán akkor göngyölitte fel, midőn a hal fáradtan pihent, aztán pedig ismét engedé őt játszani. A hatalmas állatot végre egészen esolnakához vonzoló s akkor nagy ügyességgel a gerelyvel együtt felrántá. Kitty széles farkának csapkodásaitól szinte félt. A mennyire ügyes-, nyugodt- és óvatosnak tünteté ki magát Tamás zsákmányának fogásában: épp oly erősnek mutatá magát a lazac-fő életereinek megnyitásában, mi által egyszerre jobblétre küldé.

— Az én halamat add ide! — hangzott most a tanuló durva szava. — Add ide, mondom neked, mert azt én dobtam meg először!

— Hanem nem találtad! — kacagott fel Tamás; fogj magadnak mást!

A tanuló nyelvével és öklével is cselekedett; néhány értelmetlen szót dühöngött ki ajkán s egész erejével az evezőt markolta meg, hogy a gyermek zsákmányát erővel ragadja el. Erre nézve a vizesésen kellett keresztüihatolnia, mely hatalmasan csapott le a tóba s jókora távolban felbugyogva, erős habokat alkotott.

— Légy nyugodt, Kitty, nem fog ő minket meg! — szólott Tamás szép társnőjéhez, ki aggódva tekintett a feléjük rohanó esolnakra, most azonban hangosan sikoltott fel s kezeit tárta ki. Az ellenség esolnakját a vizesés örvénye ragadta meg s dióhéjként játszott vele; a daeos a vitorlakötelekbe kapaszkodva tartotta fel magát, s kétségbeesetten kiáltozott segély után. Tamás néhány erős evezőnyomás után oldala mellett volt s kötelet dobott át, melyvel a már félig megfult esolnakba boesátkozott, hol kimerülten rogyott össze.

— Nos az enyém a hal, vagy a tied? — kérde most Tamás s az evezőt élével fejének tartá.

A megmentett azonban könyörögve emelte fel kezét. Tamás pedig ráncolt homlokokkal, mely sima arcához igen furesán állott, megigazítá a vitorlát, magához huzta a halat s megragadta az evezőt. A szél kissé éjszagnak fordult s a hajócska tajté-

kos barázdáját nem egyenes vonalban vágta Mounte-Clare felé, hanem egy földnyelv mellett haladt el, hol a bátor kormányos a megmentettnek tudtára adá, hogy szálljon ki s kísértse meg: nem segítene-e rajta a közel faluból valami halász? A tanuló megigérére engedelmeskedni s egy pár szót mondott, mely talán köszönet akart lenni, midőn Kitty kilétéről egész részvétellel kérdezősködött. Mondott néhány szót, melyből a gyermekek csak „Huntingdon“ és „atyám serfőző“-t értettek. Tamás felvonta vitorlát s mint egy sirály repült át a habokon, míg meg nem találta a partot, honnan kiindult. Kitty sebesen ugrott ki a partra, mi arról tanuskodék, mily kellemetlen volt rá nézve ez a hajózás; nagy lazacát egész a konyháig cipelve, követte őt Tamás bátyja is.

Kitty a szoba ajtaja előtt várakozott bátyjára. Valódi női gondossággal vizsgálta itt meg Tamásnak öltözetét s igyekezett egy pár pecsétet, melyet a lazac okozott, kitisztítani s homlokára függő sötét fűrtjeit hátrasimítá.

— Hallod, — susogá, — hogy Wentworth bácsi, a te atyád, benn hangosan és hevesen beszél s igen jól tudod, hogy semmit sem gyűlöl kevésbbé, mint a hanyag öltözködést és nem tiszta ruhát.

Tamás szeretetteljesen, de mégis némi gúnyval nézett kedves arcára, ki ily csekélységekben is megütközik s jobbja már az ajtó kilinesét nyomta. Gyermekies szeretettel rohant atyjának keblére, ki megesókolá, egy pillanatig örömtelten, mondhatnók büszkén nézett rá, azután pedig egy kézmozdulatával elutasítá. Két, még kevésbbé figyelmesebb fogadtatásban részesült anyja: özvegy Clare grófné és Margit, tizenegy évvel idősebb nővére részéről. Csendes leülésre figyelmezteté őket, s a gyermekek, kik kis kalandjaik elbeszélésére nem találtak hallgatót, egy ablakfülkébe rejtöztek, melyet nehéz virágos spanyol selyem-atlaszfűggöny fedezett.

Wentworth gróf azon ünnepélyességek elbeszélésében látszott félbeszakítani, melyeket Londonban látott s melyekről éppen visszatért.

— Igen tisztelt hölgyeim! — szolt most ismét, — Angolországnak csak egy királynője s I. Károly királynak csak egy neje van; hanem én kétkedem, hogy e francia nővel mindkettő meg lenne elégedve.

— Hogyan? — kérde az ifjabb hallgató; — tehát nem oly szép ő, mint a minőnek előttiünk leirták?

Wentworth büszke ajkai elbigyedtek. — Ismerek én sokkal szebb nőket is! — mondá udvariasan, — mindamellert IV. Henrik leánya igen kel-

lemez, kedves egy lény. Különbö a csatornán mérget szállít hozzánk : súlyos zendülések csiráit fordulni. Már ő felsége kísérete sem tetszik a londoniaknak : azok mind katolikusok s egész a csempészi be, melyek következményeit Richelieu kiállhatatlanságig gúnyolják az angol protestansok

„A régi ismeros” e mű beszélyünkhöz.

éles szeme előre látja s melyeket Buckingham, a miniszteri kegyene könnyelműsége jelentéktelennek tart, s a király jóindulatát a legjobbra véli fereszes magukviselését és módját. Első nap természetes, minden a kellő rendben ment s a fiatal hercegnő tudakos kotnyeleskedése ártatlan naiv-

A határörvideki nők. („A határörvidék és a határörök“ c. cikkünkhez.)

ságnak tünt fel. „Fenséged, — figyelmeztetted őt tanácsosa — a mint látom, csupa Hugonottákkal van körülvéve!” „Anyám is Hugonotta volt!” viszonzá a királyné. A szó tovább és tovább vitétek, és a buta nép ujjongott. Hanem az öröm nem tarthatott sokáig. Whitehallban nagy lakomát rendeztek s a terem megtelt magas rangú vendégekkel. A nap meleg volt, s a királyné a nehéz légben kellemetlenül érezte magát. Ráncolta homlokát, integetett a szolgálknak s ő felsége vendégei csakhamar úgy elszéledtek, mintha valami forgó szél seperete volna őket el. Ily szeszélyvihar már több ízben történt s az udvariak ezt nagyon zokon vették; mert e méltatlankodó s fenhéjázó jellemvonás annál sértőbb, mivel ilyesmi a mi udvarinknál egészen ismeretlen volt. A két felség udvari káplányai is ugyancsak összekerültek; igen keresztényietlen viszonyban élnek s egymás iránti fanatikus gyűlöletüket a szegény királyi párral éreztetik.

— Károly király, — viszonzá az öreg grófné méltósággal, — mindkét ház teljes tisztelete és szeretete mellett is megakadályozhatja az ily megvetendő tényeket.

Wentworth kétkedve csóválta fejét.

— Tisztelete és szeretete? — kérde halkán. — Alig hiszem, hogy még ezek is szerepelnének. A parlament-tagok minden oldalról érzik Károly gyöngeségét, a nélkül, hogy legalább erről világosan számot tudna adni. Husz év óta van túsában a korona és parlament a többé-kevésbé fontosabb jogkérdések miatt, melyeket Jakab király szívós macacssággal követelt s a ház épp ily konokul megtagadott. E miatt a legkeserűbb hangulat uralkodik a kettő közt. Melyik lesz oly tapintatlan, rozszakaró népfalók előtt „fiatalsága és tapasztalatlanságáról” beszélni, a szokások ellenére fején koronával előttük megjelenni s végre a legfőbb méltóság e jelvényével feszes, szögletes módon előttük meghajolni?

— Oh! Wentworth, kedves nagybátyám! — kezdé a fiatal grófné szelid hangja, — már hangjából veszem ki, hogy ön is ellene van a fiatal királyi párnak! Mielőtt a trón elleni fontos szavait mérlegbe vetné, gondolja meg először, hogy az, ki az angol koronát viseli, egy skót, unokája a szerencsétlen Stuart Máriának, kit az angolok mészároltak le. Persze, az ön lovagias érzelmének visszatetsző: egy gyöngével, elnyomottal állani szemközt.

— Ön igen hatalmas ügyvéd, kedvesem! — viszonzá az öreg; — de mielőtt bátorságot venne magának rajtam változtatni, fontolja csak meg

először helyzetemet, állásomat. Hogyan vennék az én lépésemet Pym, Saville, Hampdon, Noël és más barátaim?

A király majd kezeibe adná a hatalmat velük dacolnia.

— És a gyűlölt, esztelen Buckingham, ki ön magát a király kutyájának s minden másnak nevezi, oroszlag legyen? Oh! soha, soha sem fogom magam lábai alá dobni! Inkább hétszeres halál!

Elpártolása ez utolsó alapjára nézve, a nők mit sem tudtak ellenvetni. Buckingham a társadalom minden osztályában gyűlölt egyéniség volt, gyermekies vakmerősége s örült büszkesége mindenütt elhírhedt, annyira, hogy a javulás reményére még csak gondolni is mertek volna.

Kissé kínos szünet állott be, melynek a gróf egy pár udvari eszevegs elbeszéléssel akart véget vetni, míg a függöny mögött az élet élénk volt.

— Amott jön egy futár a várba! — kiáltott Kitty. — Az az udvartól jön.

— Nem! — viszonzá Tamás, — az Heissaporn, vasgyuró bácsitól jön; nem ismered Percy színeit?

— Percy bácsi Irlandban van! — viszonzá Kitty; — hanem most tudom már: az Carlisle Lucy nagynénitől jön, ő Percy-családból való s még használja a színeket.

— Carlisle grófné futárt küldene hozzánk? — kétkedik Clare grófné, — valami fontos ügynek kell fenforognia, hogy megemlékezik rólnak.

Pár pillanat múlva az udvarmester a terembe vezeté a lovaglásban kimerült hirnököt, hol az tudósítványát átnyújtotta. Rövid, de fontos volt. Így hangzott:

„Wentworth gróftól küldjétek azonnal ide Whitehallba. Buckingham meghalt. Portsmouth mellett Felton hadnagy szurta agyon. Hanem sietve, sietve!

Lucy Carlisle.”

Ki az imént oly rohamos érzelmekben tört ki, némán és gondolkozva állott az ablaknál s a lázi urnó csendesen vonult el a gyermekekkel. Wentworth végre határozni látszott; elfordult az ablaktól, magas, büszke homloka lángolt, midőn Margit grófnőhöz lépett, ki munkájára hajolva, reszketve ült ott.

— Legyen enyém, — mondá, — s én a koronára vagyok!

A nő felemelkedett s szó nélkül nyújtá neki finom kis kezét, melyet Wentworth megéskölt s azután kemény léptekkel hagyta el a termet. A következő óra már utban találta London felé.

* * *
Az idő elröpül! Ragyogjon bár folyásának síma

tükörön az emberi szív csendes álmaiban, vagy a vadul zajló hullámokban tájékozva süllyedjen el s egy pár hajócskát széttiporva ragadjon a fenékre, egyforma lépésekben halad. Így tűnt el a tizenhetedik század harmadik tizede is, a szerencsétlen Angolországra nézve keserű harcokban s némely család boldogságát vad örvényében széttiporva s nyomtalanul a megsemmisülés fenekére vonva.

I. Károly, mint gazdag magányzó, ki kényerét sem szellemi, sem testi megerőltetéssel nem kénytelen keresni, nagyon jó ember lett volna, hanem a királyságra egészen képtelen volt. Constitutionalis herceg parlament nélkül, szenvedélyes despotá és zsarnok, erély s kegyetlenség nélkül; mint őt egy életírója jellemzi, tétlen álmokba merült, melyekre ellenfelei csak jót nevettek. Egyik hiba- és balfogásból a másikba esett, a fantasztikus álmokból a regényes érzelmek karjai közé dőlt tétlenül, akarata nélkül; jó szív s gyöngye fejjel országát azon álláspontra hozta, hol a polgárháboru szükségképeni volt, s számára is csak egyetlen ut volt: a vérpád felé.

Skóciában a protestáns papok erőszakkal új, gyűlölt szertartást s más oktalan szabályokat hoztak be. A papokat a templomban, az oltárnál meggyalázták, a szószékről levonszolták, s az új szertartástan, csak „könyv“-nek nevezetve, ünnepélyesen megégettetett. A kelták nyers utódai hatalma vergődtek s vezéreik ős pogány szokás szerint felhívták társaikat a harca s egy fake-reszt négy megégetett végét leölt állatok vérében oltották ki, s e tűzkeresztet gyors futárok által ide s tova hurcoltatták. Már a gyűlőhely is igen hívogató volt, és mindenki, ki a tizenhatodik éven fölül s hatvanon alul állt, fogadtatásban részesült itt s a tolvajjúp titkos sívító hangjaiba beavattott, felfegyvereztetett hatalmas alabárd-, széles szablya- s erős törrel.

És mint a francia forradalom idejében, vörös főveg nélkül egyetlen fej sem pihent biztonságban ez emberek nyakán, ugy most sem volt tanácsos közönységnek maradni. A féktelen nép vad állathoz hasonlítva, állati belátása szerint, vérszomjas szigorúsággal ítélte s hajtotta végre ítéletét. „Szolgáljatok az istennek, ellene a hatalmasoknak!“ szólottak a szószékekről s egy edinburghi történetíró, Woodrow, ezeket írja: „Az egész ország egy nagy csatatér, a szemnek gyönyörű, fényes, mint a nap, szép, mint a hold, erős, mint egy hatalmas zászlós csoportjaival.“ Az egészet egy kistermetű férfiú: Leslay Sándor vezette, kinek bátorsága törhetlen volt, a fegyverforgatásban tapasztalt s

semmi lelkesítésre célzó áldozattól vissza nem riadó. Parancsára megrohanta a nép a legerősebb városok- és erődítményeket, s a mint e pontoknak urai lettek, nagy sietséggel Berwickig nyomultak előre. Valóban különös egy látványt nyújtott e mindennemű népsöpredékből összetakolt csoport, minden hadi fegyelem s fegyvergyakorlat nélkül, vezetve egy alig észrevehető *kis sánta katonától*, a mint Baillie barátját nevezi, ki minden hadimozgalmat, minden csatatért ismert, de különösen az emberi szíveket és fanatikus seregét. Dacára annak, hogy tíz évig külföldön szolgált, testestől-lekéstől skót maradt, s durva szavai mindenki előtt úgy tűntek fel, mint egyenesen szívéből jövők, s azért minden kebelben viszhangra találtak. A *kis öreg bálvány* volt seregének, s az idő megmutatta, mit tehet az ilyen ember hasonló eszközökkel.

Nem lelkesíté ily harci tűz azon sereget, melyet Károly király állított fel az „isten gyermekei“ ellen. A nemesség a magasabb papsággal már régen ujjat húzott s most kinyilatkozta, hogy háborújk a parasztok és jámbor polgárok ellen legkevésbébbé sem érdeklí őket; olták a püspökök maguk azon tüzet, melyet készakarva, sőt minden erejükből önmaguk szítottak. Hamilton marquis seregének lelkületét nyíltan kimondá a király előtt, s a király világosan látva helyzetét, elrémült, s nyílt csatára nem mert szállani. Sokat ígérő szavak- s üres szólamokra építve, a herceg végre az ünnepélyes eskükhöz fordult, melyet minden emberének le kellett tenni, mintha bizony a politikai eskü az árulókat akadályozná a gyöngye és kétes ügyeket támogatni! Lord Say és Brooke erre nézve felkérte, azt válaszolták, hogy a vallás és törvény minden olyan esküt tilt, melyet egyenesen nem parancsol. A többiek letették egész közönnyel vagy gúnycakajjal „a nélkül, hogy előbb fölöknél fogva megráncigálták volna magukat,“ mint Baillie mondja.

Nagyobb része azonban nem volt ily kétes lelkületű. Némelyek — különösen fiatal emberek — különböző indokoknál fogva a királynak és ügyének voltak hívei; némelyek a lázongó nép iránti gyölöletből, mások a nép emberei által megsérte levén, ez által boszút vélték állani s némi előnyöket is reméltek; önzetlen, tiszta hűségéből csak nagyon kevesen ragaszkodtak a koronához. Ezek közé tartozott a fiatal Wentworth Tamás, kit elbeszélésünk elején a Lomondon látunk hajózázni. Tudta ő ugyan jól, hogy a hit által fanatizált skót sereg le nem győzhető, s meg volt győződve, hogy Angolországnak minden protes-

tans egyéne épen úgy gondolkozik, mint ezek; mindamellett ő erősen ragaszkodott a trónhoz, mert akkor kötötte ezt atyja szívére, midőn a szép Margit grófhölgy az oltárnál nyújtá neki kezét. Neki a koronához egész lényével s holtáiglan hűnek kellett maradnia; mert Pym, oddigi barátja, a hatalmas népvészér nyilatkozata után, miszerint utjaik most szétágaznak ellenkező irányban, azt válaszolá: „S én méltóságodat még sem fogom elhagyni, míg annak fejét a várpadra nem látom hullani!”

Károly Berwickben a skótokkal, kiknek demoralizált csapatai ellen nem merete seregét vezetni, békét kötött, mely egyik részről sem volt őszinte. Mindkét rész arra gondolt, hogy adandó alkalommal a régi őlthönt újra felvegye, s így a skót népvészérek tényleg és valóban győztesek lettek. A király kényszerítve lett a theologiai versengéseken megjelenni, hol bizony ő nem mindig volt győztes. Sokszor kétértelműnyilatkozatokkal igyekezett a népet megnyugtatni. A nép azonban mindig öklére szorított marokkál járt-kelt; Károly reményei elszállottak, mint a felriasztott verebek.

A király hallgatag lett s csekély kísérettel Londonba tért vissza. Wentworth — most strafford grófja emeltetve — derék, jól fegyverezett sereggel állt csatakészen Irlandban; hanem őt a király most nem ohajtotta. Hasztalanul kísérelte meg: parlament nélkül kormányozni; Laud s Hamilton mitsém tehettek a népnek hő kívánata ellen: törvényes képviselőit összegyűlve láthatni. A nép csak az ezek által megállapított adót akarta fizetni, mást semmit. Hasztalan fogtak mindenhez, hasztalan hozták be az egyedűrság nyomasztó törvényét, a király udvartartása nagy szükségét szenvedett, nem volt pénz. Hasztalan vettek elő egy régi oklevelet, mely azokra, kik a király trónraléptekor magukat a lovagi méltóság elfogadására be nem jelentették, nagy pénzbírságot ítélt, s hasztalan neveztek ki új hivatalnokokat az ily egyének felkutatására. III. Henrik s I. Eduárd ezt tehették, hanem I. Károlynál ezt kegyetlenség- s zsarnokságnak bélyegezték, és még sem fizettek. A citynek egy gazdag úzdré, közel a hetvenes évekhez, egykor azon hírrel lepetett meg, hogy a király őt a hajórajnál egy hajó elmezési biztosává hajlandó kinevezni, ha nem vonakodik 50 font sterlinget fizetni. Salisbury lord 20,000 font sterlinget volt kénytelen fizetni, mivel meghalt testvéreinek leányát a király engedelem nélkül vette nőül.

Ez így nem mehetett sokáig; a király minden főrekvései ellenére is kénytelen volt a népnek

megadni magát s összehívni a parlamentet. Strafford grófot, személyes védelmét illető legszentebb biztosítékok ígérete mellett, hívta vissza Irlandból, mert csak e hatalmas szellemtől támogattatva bátorzkodott a nép képviselői előtt megjelenni. A titkos tanácsban elvégeztetett, hogy a ház figyelmét azonnal a skót hadjáratra és az erre nézve szükséges segedelemre fordítják, a két nemzet ismeretes féltékenységet felkeltik s így nyerik meg a megoszlott pártokat. Azonban Pym, e hatalmas népvészér, kit Londonban „Pym király“-nak neveztek, sólyomszárnyakon repült át e esel-szövényes hálón. Több órai beszédben lobbantá a miniszterinm szemére törvénytelenégeit. — „Itt — fejezte be — itt kell megkezdetnie az ügynek; a parlament első munkálatait Angolország érdekében veszem igénybe!”

— És akkor, — felelt egy nyers hang a képviselők tömegéből, — győzelmet fog nyerni az ég ura a földi királyon!

És mindenki e kellemetlen hang tulajdonosa után nézett, mert úgy hangzott ez át a nagy termen, mint valami recsegő trombita. A ki megszólalt, az a cambridgei követ volt, egy mostanáig figyelmen kívül hagyott földbirtokos, névleg Cromwell, kibén csak Hampden s még néhányan hitték egy jövődöbéli nagyságot. Mostanig csak annyit tudtak, hogy egy huntingtoni serfőzőnek fia, ki mint tanuló, könnyelmű élete által tüntette ki magát. Bizonyos életveszély, melyből egy gyermek, későbbben azt mondták: angyal által mentetett meg, az elhírhedettet rögtön megváltoztatta; nyugodalomban s visszavonultan élt, a legszigorubb puritanus volt s szabad óráiban a hadi tudományok tanulmányozásával foglalkozott.

A gyűlölet tüzeivel, mely hosszú várakozás után alkalmat lel az ellenséget megsemmisíteni, lépett a parlament a kijelölt utra. A hatalmas Strafford, mindent inkább tekintetbe véve, mint a gyöngye király esztelen ellenvetéseit, bevádoltatta, elfogatott, törvény elé állítottat s lefejeztetett.

* * *

Hol Mount-Clare regényes parkjába a vad Lomond sziklás partja nyulik be, oly borzadályos részlet van, hogy arra alig mer rálépni a kastély lakója. Régen e helyen egy erdész kedvesét gyilkolta meg, kit el akartak tőle szakítani, s ennek halála után önmagát is kivégzé. E babonás nép fényes nappal is halálnyöszörgést hallott a vén tölgyfa alatt, s éjjel a meghaltak árnyait látta ott lebegni. E kísérteties helyre sietett egy fiatal leányka röpke lábaival, midőn egy juniusi nap

alkonya már leszállott. Feje feketébe volt burkolva, a mint szokás volt akkor valamely elhunyt családtagot gyászolni, s aggódva tekingetett hol jobbra, hol balra, mintha leselkedőktől tartana; most nagyon lélekzve állott meg gyors mentében s kis kezét erősen dobogó keblére szorítá; fekete szemei mindenhová betekintettek, s csak midőn tökéletes biztonságban hitte magát, folytató az utat tovább, mint egy félénk őzike. Most elérte a százados tölgyet, még egyszer körültekintett, azután kiáltott:

— Tamás, Tamás!

A tölgy ágai erre megzördültek s egy csomó moh-hulladéktól kísértetve, lovagi öltözetben egy ifju csuszott le s a nyújtott kis kezét forró esőkökkel halmazá. A leánya félénken tekintett körül s aztán zsebéből kenyeret, húst s egy palackocskát vont elő, mely a bujdosónak igen jól látszott esni.

— Csak légy elővigyázó! — susogá Kitty reszkető ajka; — két parlamenti tag van a kastélyban ötven dragonyossal, kik azt vizsgálják, vajjon nővérem nem rejteget-e itt valamit atyád vagyónából.

— Az átkozott gonosztevő maga szerint ítél minket is! — mondá a lovag. — Gróf Strafford vérét kiontották; minden, mit ő sajátjának nevezett, előtünk már semmi értékkel sem bír... elvhetik! Hanem ki az, kit a parlament ez alávaló küldtéssel megbízott?

E pillanatban, mintha a földből termett volna,

egy szürke alak jött elő a tölgy mögül, fején alacsony tollas kalappal, s az összeroskadó leánykát erős karokkal fogta fel, míg éles szemei a szökevényen forogtak.

— Fiatal ember, ön tudni akarja: kit küldött ide a parlament? Én vagyok az, Cromvell Olivér... önnök régi ismerőse! — mondá. — Catarina grófnő — folytató metsző hangon — elvárja, hogy a kastélyba vezesse, azért csak jöjjön elő e barlangjából; nem fog rosszabbul aludni ama házban sem.

Tamás gróf engedelmeskedik s markában karddal, lépett elő.

— Óh! Wentworth Tamás, Wentworth Tamás, mondom neked: tedd e kardot vissza helyére. Az ur nem akarja azt, hogy megrontsam földi létét annak, kinek gyermeki keze a halálból húzott ki, s lelketem kiszabadította a Belial torkából. Nekem nincs parancsolva, hogy te reád is ügyeljek, azért csak vonulj vissza békében. Atyád jószágát el kell koboznom, a hol csak találok; anyád birtokai a gyermekeket illetik. Azokat akadálytalanul foglalhatod el Solwayban, viseld gondját tucid nevében és légy okos.

Büszke kézmozdulattal fordult meg s kemény léptei elhangzottak az erdőben, mialatt a fiatalok ijedségükből magukhoz jöttek volna. Merészelték a kastély felé indulni, hanem mielőtt odaértek volna, a talányos férfi, ki később Angolországot mint protector kormányozta, társaival együtt elvágatott.

A határörvidék és a határörök.

Most, midőn a magyar korona területének ezen kétszáz év óta jogtalan katonai kormányzás alatt levő része visszaesatoltatik és polgárosittatik, miután ezért a közös költségekhez nekünk a már megállapítottnál egymillió s néhány százezer forinttal többet kell fizetnünk évenként, minden adózó magyarra nézve okvetlen érdekes leend ezen határőrségi intézménnyel s az általunk ily drága pénzen megváltott határörökkel megismerkednünk.

A határörvidékről épen ezen idők szerint foly Perrot György tollából egy hosszabb közlemény a franciák legelső népismerető lapjában, ki bár adatait jobbadán osztrák kutforrásokból szerezte s így azok egyoldalúak, de azért ránk nézve mégis tanulságosak.

Elmondván, hogy a határőrségi intézmény fokozatosan fejlődött ki, századok hosszú során át, aztán így ír Perrot: „A határörök sajátos termé-

zetű szolgálata, az ország állapota, a nemzeti véderő szüksége, a monarchikus és katonai szellem, mindez egytíve hatott ezen földművelő katonai telepek kifejlésére. Adataink hiányzanak ez intézmény legelső keletkezteréről s csak azt látjuk, hogy a horvát tartományi gyűlés már a tizenhetedik században gyakran felszólal a határörvidék hadserege vezéreire ellen, s gyakran tétetik neki azon soha meg nem tartott ígérlet a bécsi kormány részéről, hogy ezen sereg tisztjei és katonái az ország törvényei alá fognak helyeztetni. E panaszok később mind sürtebbekké váltak, a szerint, a mint a katonai uralom mind mélyebb gyökeret vert a végvidékeken.

A török hatalom alatt volt keresztényeknek kivándorlása szintén hatalmasan járult hozzá a végvidéki hadsereg száma szaporításához s különösen azon szerbség, mely püspökével együtt jött az ugynevezett Ó-Szerbiából, Prisren vidékéről, s

mely aztán megnépesítette a török háborúk alatt oly éktelenül kipusztított Szerémséget. A tótországi végvidék őrségének egy része utóda ezen kívándorlottaknak, ez maig is ó-hittí s a karlócai(?) patriarcha alá tartozik vallási dolgokban. A bevándorlottak egyik csoportja, mely igen sokáig megtartá külön jellegét, magát klementineknek nevezé Klémens nevű főnökétől, ki embereit a tizenötödik században vezette ki Albániából, hogy ne kelljen magát a töröknek alávetnie. Ezek először Szerbia hegyei közé menekültek, mivel azonban itt is nagyon közelről látták magukat a törökök által szorongattatva, közülök azok, kik nem akartak az izlámra áttérni, Magyarország felé vették útjokat s itt vendégszeretőleg fogadtattak azon föltét alatt, hogy a végvidék védelére adják magukat. Ezek Pétervárad környékén mintegy 2000 lélekből álló csoportot képeztek s csaknem napjainkig föntartották nyelvüket és nemzeti viselkedésüket.

A karlovici 1699-diki béke a magyar-török határokat körülbelül ugy állapította meg, a hogy azok ma léteznek, s egy, ezen korban kelt okirat megállapította azon elveket, melyek aztán mintegy kulesát képezik a határőrségi intézménynek. „A határőr — ugymond ez okirat — katonai szolgálattal tartozik a haszonélvezésébe bocsátott földekért.” Ezen katonai telepeknek aztán egymásután több királyi decretum számos privilegiumot adott s a családok azon föltét alatt, hogy bizonyos számú tagjaikat katonáskodásra adják és eltartják, fölmentettek az ország-fejedelmi és más egyéb adók alól.

Mіндеzen végvidékek a magyar koronához tartozván, vármegyékre valának osztva s mert ezek az alkotmányosságának mindig védbástyai és a központi hatalom ellensúlyozói voltak, a bécsi kormány igyekezett őket ez alakjukból kivetkőztetni

s egészen katonai kaptafára vonva, ezredekké alakítani.

1837. előtt a föld örökös hűbérül volt átadva a határőrnek katonai szolgálat fejében s ez ily módon némileg hasonlított az urbéri viszonyhoz, csak hogy a határőrnek csak a fejedelem volt a földes ura. A végvidéken nem volt földbirtokos nemesség s ily módon a határőr állapota jobbnak tekintetelt, mint akár a magyar, akár a horvát jobbágyé.

Az 1848-diki forradalom Magyarország százados állapotát tökéletesen megváltoztatta. Az 1848-diki törvények, a birtokosok kártérítésével felszabadították a jobbágyságot, mely aztán földjének ura lett. A határőr azonban maradt régi állapotában. Már pedig a határőrség az 1848—49-diki harcokban ha nem is az uralkodóháznak, hanem az akkori eszelszövényes bécsi politikának nagy szolgálatakat tett. Jellasis bán vezérlete alatt mintegy 50,000 határőr tört be Magyarországba s bár csufosan megvereték, de a vereséget nem a maga, hanem Bécs érdekében szenvedte; 30,000 határőr Radecky alatt Olaszországban vészett, nem otthon hagyott családját és hazáját, hanem ismét csak Bécs érdekében. Ez végre is csak érdemlett jutalmat, s azért 1850-ben rendelet bocsátatták ki, mely a határőröknek teljes és tökéletes birtokába bocsátá azon földeket, melyeknek eddig csak haszonélvezői valának; de egyszermind kinyilatkoztatott, hogy ezen örvidéki földekkel össze van kötve a katonai szolgálat, következésképp: bárkinek birtokába mennének át az ily földek, az egyszermind magára vállalja a határőrségi katonai szolgálatot. Ily föltétel, mint láthatjuk, illusoriussá tette az örvidéki földek föl-szabadítását.

(Vége következik.)

Egy hét története.

(Május 24.)

(VK.) Megint láttuk a „kisértetet,” mely koronkint a pesti lapok hasábjain szokta ijesztgetni az embereket. Tegyük hozzá, hogy korántsem minden embert ijesztget, hanem csak azokat, kik lelkesülten szeretik a *szépet*, és pedig nem csupán élve mosolygó példányokban, hanem a nagymes-terek vásznain is.

Az „Eszterházy-képtár” — e föltét kincs — került ismét szóba, még pedig valódi aprilisi sze-szélylyel: derűre borúval. Valaki azzal vigasztalt meg bennünket, hogy minék félünk mi e becses képtár elvesztésétől, holott *hitbizomány* lévén, a

család egy tagjának sincs joga azt elidegeníteni, s hogy megtartsuk: ahhoz nem kellenek miilliók, hanem csupán a hatóság éber őrködése.

Ez volt a — derű.

Hanem nyomban előállt Palkovics Károly, a heregei vagyonok gondnoka, s német nyelven (a mint magyar heregei vagyonok gondnokához illik,) tudtunkra adá, hogy sohase kecsegtessük magunkat ily édes álmokkal, mert a képtár nem hitbizomány, s még ha az volna is, bátran eladhatnák, a mint adósság-törlesztésre eladtak már elég hitbizományt; sőt a képtár eladására meg is van a ható-

ság engedélye már, s ha a kormány nem veszi meg, (melynek a becárnál százezer forinttal kínálják olcsóbban,) akkor nem sokára eladják külföldieknek, s mi majd csak a „Vén bakancsos“ szomorú kadenciáját dúdolhatjuk: „kines — nincs!“

Ez volt a — „ború“, a kísértet, mely a műbarátokat rémítgeti, de a melytől a kormány nagyérdemű tagjai háborítlanul nyugosznak tovább — babérjaikon.

B. Eötvös elég idealismussal bír arra nézve, hogy érezze — jobban bárkinél — e képtár nagy becését s ohajtsa megtartását. De vele szemközt áll a megtestesült kétszer-kettő, a pénzügyminiszter, ki holmi művészeti „föllengésekért“ nem igen engedi meg: varni kalkulussait. Ám, ha csak Lónyai M. volna az akadály, ő már nem a miénk többé, ő „közös“ férfiú lett, ki a képviselőházban mult szombatn zengte el számgazdag hattyuadalát, s melytől Bécsbe, hogy a birodalmi pénztár Danaida-hordója mellett foglaljon állást. Utódja: Kerkápoly Károly talán szívére veszi, a mit b. Barkóczy János is méltán hányt a kormány szemére, hogy t. i. a 24 milliónyi szépítési kölcsön tervébe éppen azt nem vette be, a mi Budapesten a legszebb — az „Eszterházy-képtár.“

Lónyait átálában mindig zsgori pénzügyérnek tartották, ki borzadt, félt minden oly pénzkialástól, melynek kézzelfogható gyümölei azonnal ott nem piroslottak szemei előtt. Igaz-e ez a vád: nem tudjuk; hanem épp a múlt héten láttuk annak egy jókora cáfolatát a diós-győri völgyben, még pedig egy roppant vasgyár és egy „hóbortos“ kis hegyi vasut képében.

Valami harminc tagból (szakértőkből és újságírókból) álló társaság — gr. Károlyi Ede vezetése alatt — szerdán reggel a miskolci indóházban kötött ki, azzal a szándékkal, hogy megtekintí a hegyi pályát, melyet a kormány faárúk szállítása végett a Bikk-hegység elején készítettett a b. Lopresti Lajos rendszerében.

Erről a rendszerről sokat beszéltek már, de csak kevesen hittek életrevalóságában. Tudva van, hogy a Lopresti bárók hypergeniális emberek. Egyikök évekig törte a fejét azon, hogy mint lehetne a kopaszságot, (melyet csak a böles Sinecius volt elég bolond diesérgetni egyik munkájában) számüzni az emberi bajok sorából, s a haj hagymáit ép oly sikerrel ültetni be a tar kopyonyák bőrébe, mint az ennivaló hagymákat a földbe. A másik (t. i. Lajos báró) pedig tíz év óta próbálgatja már oly vasut kitalálását, mely könnyen fusson a meredek hegyeken, s mégis harminc-

szorta olcsóbb legyen az egyenes földön járó mai vasutaknál.

Nevezték. De ha nevezték is, ő kitalálta, a mit keresett. A pénzügyér nem volt szűkkeblű, s miután a báró Teschenben már készítte ily hegyi pályát, elszánta rá magát és a kellő költséget, hogy a diós-győri völgyben emelt nagy vasgyár mellől megkísértsék egy ily pálya fölvezetését a hegyekre. Ezt a pályát — mely különben nem emberek, hanem csak fa vagy bányatermék szállítására való — próbáltuk mi meg a mult szerdán délben. Azok után, miket e találmányról utközben hallánk, a leggyéreb fogalmat sem képezhettük róla. E szóra: „vasut,“ szokva vagyunk pompásan épített pályát, egyenes sinvonalat, indóházat, őrlakokat s kényelmes kocsikat képzelni. Ennél a vasutnál azonban, midőn a vasgyáron túl rábukkantunk, mindebből nem láttunk semmit; hanem láttunk egy lábnyi széles fadeszkat hosszú szalag gyanánt nyulni a hegy felé; láttunk e deszka két szélén egy kis vékony vasalást, melyet nem valánk hajlandók sinnek tekinteni; s láttunk végre néhány kocsinak csufolt, festetlen léc-ládkót, rajta rögtönzött lócékkal, melyekre — a mint mondák — „tessék rá ülni!“ Vasuti igazgatók, különféle mérnökök (köztük egy francia), ismeretes festész (Székely B.), ki folyvást a miskolci piac leplezetlen cigánypurdéiról álmodozott, mint hasonlíthatlan eredetiségű mintákról, egy pár pénzüztéti küldött s vagy tíz hirlapíró — telepedett e padokra. Lovak vontatták a kis kocsikat — nem tudtuk, hogy hová. És jó is, hogy nem tudtuk, különben tán felényien sem mentünk volna föl. Hét negyedóraig tartott a fölfelé utazás, gyönyörű erdők közt, szirtes partoknál, csevegő vizér hajjai fölött, hol a hidat csak néhány keresztül vetett faderék képezte, s végre ijesztő meredélyen, oly magasban, hogy a völgy alján levő malom százötven ölnyi mélységben zakatolt alattunk. A lég kellemes volt: hűs az erdtől s fényes a napsugártól. Hanem azért elgondoltuk, hogy mégis csak kellemesebb nekünk egy-egy zártszék vánkosin ülni, s ugy nézni a „Dinorah“ hegyszakadékaít és törekeny fahidjait. De ha egyszer fenn valánk: le is kellett jönnünk — s ez volt a félelmesebb rész. A lovakat kifogták, mert a kocsik lefelé önsúlyoktól gördülnek. És hogyan gördültek! Oly rohamosan, mint a megvadult paripa, s néha oly eszeveszetten, mint a szél. A mélység fölött, mely fölbámult ránk, (kocsink sokkal keskenyebb lévén, mint maga a pálya), a faderekből álló naturális hidakon s a nagy meredélyen a gőz sem vitt volna bennünket sebesebben.

Visszafelé egy óranegyedbe került az az ut, mely fölfelé másfél óránál tovább tartott. Nem volt tehát időnk félni! Midőn kiszálltunk a kocsiából: szakértők és újságírók gratuláltak. „Bravo Lopresti!“ Találmánya csakugyan pompás. Mily könnyen hozzák le e pályán a fát, melyet fuvaros szekereken alig volnának képesek hárommannyi költséggel és hárommannyi idő alatt is leszállítani. S mily egyszerű az egész! Egy mértföldnyi vonal csak tizenkétezer frtba kerül, mert nem kell hozzá semmi alépítés, csak egy-egy talpfa; nem kell sem alagut, sem költséges hid; s aztán egyik hegyről (ha ott a fa kifogyott) a másikra lehet áthelyezni. Az nap a lakomán, s másnap és harmadnap a lapokban mindenki arról beszélt, hogy a báró mily derék dolgot talált föl, s mily olcsón lehetne ily papályával behálózni az egész országot, a hol t. i. drága vasutra nincs elegendő pénz.

S másnap este, midőn a színház kényelmes zártszékéről néztük a tengert, izzadva a hőségben, arra gondoltunk: mennyivel jobb lenne most is a Lopresti-pályán gördülni lefelé, hűs légtérben, csevegő víz mellett, naturális hegyi hidakon!

A tengert, melyet most arcunk verejtékével néztünk, Lehmann festé a Fáy Gusztáv „Ciprusi királyné“-jáéhoz, melyet (mint hátrahagyott töredéket) a nemzeti színház igazgatósága a költő

halálának évnapján hozatott színre, a „Kamilla“ második felvonásával. Ez előadás a kegyeletű volt, nem a bírálaté. Egy képzett tehetség, ki sokat tanult és érezett, letűnt az élet szinpadáról, mielőtt költői erőt kifejtethette volna a művészet szinpadján. Két dalműve és e töredéke egészen olasz stýlben írvák, hagyományos formákban, de itt-ott igaz érzéssel és hévvel. A mai ízlést nem elégítik ki többé az ily csupán dallamokból szőtt operák, mert a világ erős drámai jellemzést keres a dalművekben is; de a közönség a részvét érdekeltségével hallgatá a dalokat, melyeknek forrását oly korán elzárta a végzet.

Kegyeletes ünnep volt a mult héten Budán is. A várbevetélenk évnapján gyzásmisét tartottak az ostromban elhullt honvédekért, fölkeresték s ünnepies beszéd mellett koszoruzták meg sírjait, s este Aradi tartott előadást a budai síremlék javára. Szegény Aradi! Ő elkövet mindent, de kevés sikerrel! A budaiak nem érzik még ma sem a magyar színészet szükségét, a pestieknek pedig messze van. Még a vidékiek is, kik most „törvényszékekért“ deputációznak, inkább mennek az állatkertbe, nézni Cassanova Fanni orosz-lán-szelidítéseit. Ő bizonyára divatba jő, mert nem a szivre, hanem az idegekre hat, s a mai világnak ez kell!

V e g y e s k ö z l e m é n y e k .

* (Az öngyilkosságról.) Nem ek nélküli a panasz, hogy legujabb időben az öngyilkosságok száma fölötte nagy. De egy író azt állítja, hogy hajdan aránylag nagyobb volt az öngyilkosságok száma, mert a régiek az öngyilkosságot erénynek tartották; sőt volt idő, midőn valósággal divatban volt. Plato megható szavakkal festi, hogy a lélek az öngyilkosság által a halhatatlanságnak adatik át, s a három fő hellen akadémia tanárai és tanítványai közül sokan lettek öngyilkosok. Chrysippus, Árkesilaos, Karneades, Sokrates megölték magukat; a stoikus Cato a Plato Phaedonját olvastatá föl maga előtt, s öngyilkos lett. A cynikusok tana Diogenes öngyilkosságában nyilatkozik, ki az olympi játékok alatt Stílpoval és Peregrinussal megégettette magát. A stoikusok tana az öngyilkosságok egész hosszú sorát idézte elő; e gyzásos időszak az Augustus trónra lépte előtti polgári háboruban érte el tetőpontját, s csak a római birodalom bukásával a szűnt meg. A közvélemény legelső tekintélyei: a szónokok, költők, bölcsészek és történetírók dicsőítették az öngyilkosságot, mely valóságos járványnya fajult Rómában. Zeno, a stoi-

kusok feje, megölte magát, mert esés alkalmával kisujját kitérte. Tanítványai: Cato, Scipio, Pompejus, Brutus, Cassius s több más híres római veszett el önkéze által. Hegesippus egy nap oly lelkesültséggel beszélt az öngyilkosság magasztosságáról, hogy egész tömeg hallgatója lett az nap öngyilkos; ugy hogy Ptolomeus királynak be kellett tiltania az ékes előadást. Az epikureusok helyesnek találták az öngyilkosságot, ha az élet már semmi élvezet nem nyújt. Lucretius, ki a görög epikureizmust latin versekkel dicsőíté, megölte magát alig 48 éves korában. Diodor elvágta torkát, Petronius, a római orgia költője, fölmetszé ereit, s ugy halt meg.

* (Rövid történetek.) Walter Scottot egy alkalmal Abbotsfordban egy öreg skót nemes kereste föl. A látogatónak néhány pillanatig a könyvtárban kellett várakoznia, s ez idő alatt egy könyvet forgatott. Belépván Walter Scott, azt kérdező: „Nos, hogy tetszik önnek e munka?“ „Nagyon szép történetek, viszonzá a nemes, de kár, hogy nagyon is rövidek.“ Walter Scott csak később vette észre, hogy az öreg egy szírt olvasott.

ügyvéd, ki nem rég megőrült s ily állapotban hozott a lipótmezei tébolydába Budára, meghalt.

* (*Haynald éresek*) a Rómában levő Corvin-codex példányokat lemásoltatta az akadémia számára.

* (*Szent lesz Columbus*,) legalább Rómában el van határozva, hogy Amerika fölfedezőjét a szentek közé avatják.

* (*Lónyay Menyhért*) vasárnap este utazott Bécsbe, hogy átvegye a közös pénzügyi tárcát. A magyar pénzügyek kezelését pedig Kerkápoly csütörtökön fogja átvenni.

* (*Azon történeti emlékü hely*) Bécs-Ujhelyben, hol Zrinyi Pétert és Frangepánt lefejezték, a legszomorubb elhagyatottságban van. Sűrűz áll ott s a lefejezés helyét most trágyadombnak használják. A „Vasm. Lapok“ felhívja a közönséget, hogy adakozzék egy tisztességes emlékre, mely azon helyen felállíthatók.

* (*Schiller emléksobrára*) Bécsben ez ideig 44,440 frtot gyűjtöttek.

* (*A muzeum látogatóinak száma apr. hóban*.) A könyvtárba jött 753, kik 9 kéziratot és 1280 nyomtatványt használtak; a régiségosztályt látogatta 2558, a képtárt 4529, a természetosztályt 2659, összesen 10,499 személy.

* (*Régi pénzek*.) Somorja egyik szigetén szántásokban 2 eszléd egy bögre ezüst pénzre bukkant; ketten levén, természetesen, rögtön osztozkodtak is. Az egyik rögtön eladta részét egy házalónak 30 frtért, míg a másik része kéz között van, s ezen ezüst pénzek sulya 33 1/2 lat, 270 darabbal. Van köztük 4 darab tallérnagyságu, 6 darab mostani 20 kr. nagyságu, a többi 3 régi pengő krajcáros, pár darab 1 frt nagyságával. Korra nézve kivétel nélkül mind II., III. Ferdinánd és I-szo Leopold korából. Az egész lelet állott tehát 540 db. ezüst-pénzből, 67 lat sulylyal. Nagyon valószínű, hogy 1683-ik évben, a midőn Kara Mustafa Bécs alá igyekezett s harcosai Csallóközt is bebarangolták, e pénzdarabok tulajdonosa a szigetre vitte elhelyezni biztosságba.

* (*A „Marseillaise“-t*.) Rochefort lapját, két óra fölfüggesztették. A lap egyik száma ez alkalommal elmondja, hogy a „Marseillaise“ öt havi főnállása alatt 85 és fél havi fogságbüntetést állt ki, s 18,000 frank pénzbírságot fizetett, a lebegő s kilátásba helyezett ötletzetésekről nem is szólva. A „Marseillaise“ életének minden egyes hónapja tízennyolc havi s tíznapi fogságot eredményezett.

* (*Nagy veszélyben forgott*) a karánsebesi gör. kel. püspök élete máj. 16-án. Az erősen megdagadt Temes elszakította az ó-karánsebesi hidat, s az utazóknak a vizen kell átgázolni, melybe már többben bele is fultak. A püspök, jó lóvaiban bízva, szintén nekilajtott a folyamnak, de az kocsiját elragadta, felfördította, s a esodával határos, hogy az öreg ember, kalapjának és felső ruhájának elvesztésével meg tudott menekülni.

* (*Egy régi katona*.) báró Dietrich Antal tábornag, halt meg a mult héten Budán, ki az 1809. és 1813-diki francia nagy háborukban részt vett, jelen volt a lipesci esztában, s az annak emlékezetére készült ágyukereszt és több katonai jeles rend tulajdonosa volt.

* (*Priamus palotája*.) Colbergből írják: „E napokban érdekes levél érkezett Trója vidékéről Plato jogi tanácsoshoz. Schliemann Henrik írja Ciplak nevű faluból, Uj-Illium mellől, hogy ásatásai alkalmával Priamus palotájára akadt, hol egykor Hector Zeüsznek áldozott, s melyet Xerxes és Nagy Sándor is nevezetessé tettek. Tizenöt lábnyi mélységben akadt Pergamum cyclopsi várára, melynek csarnokai előtt régen a trójai nép tanácskozásait tartotta.“

* (*Az angol szabaddkőművesek nagymesterét*), gróf Grey-t, mult szombaton este iktatták be Londonban, igen számos tag jelenlétében, kik közül sokan Khina, Canada- s Amerikából jöttek el. Az eddigi nagymester, gróf Zetland, 20 év előtt iktattott be. Wales herceg is jelen volt az ünnepélyen, melyet este fényes lakoma, s a szokásos toasztok zárták be.

* (*Magyar László szolgálja*.) Egy sötét fekete arcu, fényes bőrű mohamedán arab érkezett közelebb Pestre Soudamból s először is Hunfalvyt kereste föl, hogy érdekes részleteket közöljön vele utazásáról. A beszélgetésből világosan kitűnt, hogy Hadzi Mohamed (igy hívják a fekete idegent) a külföldi utjában elveszett Magyar Lászlónak volt kísérelője és szolgálja. Esetelte Hunfalvy előtt az utakat, melyeket gazdjával tettek; elmondta részletesen Magyar László házi szokásait, életmódját. Mint állítja, már régóta akart Magyarországra, Magyar László hazájába jönni, hanem nem volt tisztában az uttal, közelebb azonban egyik török dervis vándorolt ide a Gül Baba sírjához, s ezzel együtt jött Magyarországra.

* (*Az állatkertben*) a híres állatszédítő, Cassanova asszony tart mutatványokat oroszánokkal, lyenával, párduecal és farkasokkal, minden nap d. u. 5 órakor; s belépti jegy mindamellett marad az eddigi, tudniillik egy személyért 20 krajcár; gyermekdíj egy személyért 10 kr.; ezért külön díj fizetése nélkül az állóhelyeken az előadást is végig nézheti, csupán az ülőhelyekért kell némi csekély díjat fizetni. — Az állatkerti társulat részvényes tagjai f. é. június 12 én d. e. 10 órakor az állatkerti vendéglő üvegtermében tartandó rendes közgyűlésre meghívotnak. — Az állatkerti társulat köszönettel venné, ha bármely lelkes ügybarát a kertet véresével vagy bagolylyal megajándékozna.

* (*A frakk!*) Devecser városában a következő jövedelmi adóbevallás adatott be az év végén. Záradéku a szavak vannak: „Eskü helyett állampolgári becsületszavammal bizonyítom azt, hogy a fentebbi adatokat legjobb hitem s tudomásom szerint lekiismeretesen jegyeztem fel.“ Ezen sorok után Farkas János, helybeli gombkötő-mester következő, sajátkezűleg irt vallomást tett: „Igen, polgári becsületszavammal bizonyítom, hogy én jövedelmi adót nem fizethetek, mert a szép magyar dolmány helyett frakk lett a viselet, ennél fogva a kormány én tölem jövedelmi adót nem kérhet, mert most a mesterességemből ugvis alig élhetek.“ Kelt Devecserben, 1870-ik május 8-án. Farkas János m. k., gombkötő-mester Devecserben.

* (A fővárosi gőzmalmok tüzoltó-egyesülete.) A Buda-Pesten lévő gőzmalmok személyzetéből mintegy 120-an tüzoltó egyesületet alakítottak; ezeknek egyenruhájuk azonos a városi tüzoltók egyenruháival s csupán a jelvényben különbözik azoktól.

* (Kutya-dolog.) A budai kutyáknak tilos a Pestre kelés, a mennyiben ez rájuk nézve életveszélyes jár. Ugyanis a szájkosár-viselés Budán nincs elrendelve, de el van Pesten. Már most ha egy budai kutya Pestre jön, legyen bár nyakában a salvus conductus a kifizetett adóról, itt könyörtelenül elcsipetik. Tehát a budai tanács Pest tanácsához fordult, hogy ne fogassa el a szájkosaratlan ebeit. Pest nem hajolt a kérő szavára s folytatja az irtó háborút minden budai eb ellen, mely szájkosaratlan meri járdáját kopatni. Buda öreg asszonyai azok kétségbe vannak esve, az ottani tanács pedig nem segíthet másképp, mint hogy a közigyógyászok elé viszi az ügyet.

* (Új közsételepkeket) fedeztek föl Gömör első vidékén s a „Gömöri Lapok“ azt is kilátásba helyezi, hogy Rimaszombat határán gazdagon jutalmazó tárnákot lehet létesíteni. Atalában a Sajó és Rima mellett elnyuló hegyek igen gazdagok kőszénben; a kállói, kurittányi, kazinczi, bánfalvai és kazai határokon máris nyitottak bányákat, s ha a miskolc-bánrévi és gömöri vaspályák kiépülnek, a kőszéntermelés e vidéken óriási lendületet nyer.

* (A nyíregyházi-ungvári másodikrendű vasút) leendő hazánkban az első, melynek től idején mind a három osztálya futve lesz. A többi vasutakra nézve a kormány közigazgatási úton rendelet által fogja e rendszabályt kötelezővé tenni idővel.

* (Prágában egy nő:) Rubinstein Zsuzsannát vették föl közéletbe a bölcsészeti szak hallgatói közé. A tanári testület, a két dékán és igazgató vizsgálja után, egyhangulag kijelentették, miszerint elég ismerettel bír arra nézve, hogy a bölcsészeti szak hallgatói közé fölvéressék. A vizsga után a dékán ekkép üdvözlölte: „Szerencsét kívánok sikeréhez és lépéséhez. Ohajtom, hogy követőkre találjon szép törekvéseiben!”

* (Vadászatok.) A cseh föld vadakban mennyivel gazdagabb hazánknál, azt legjobban megítélhetjük egyetlenegy löveggyékből, mely szerint a herceg Schwarzenberg morva- és csehországi uradalmában mult év folytán nem kevesebb, mint 57,851 db. vadat ejtettek el. E között 620 db. őzbakot, tehát háromszor annyit, mint egész Magyarország területén, 22,467 nyulat, 13,764 fogolyt, 1100 db. fácánt és 1029 darab vadkacsát, vagy 130 darab szarvast és 100 db. dámvadot; még egy pár zergét is. Herceg Schwarzenberg vadászterületén, kivéve a medvét és farkast, mindenféle vad föltalálható. A „Jagd-Zeitung“-nak írják keleti Galiciából, hogy W. K. gróf, ismeretes és szenvedélyes vadász, medvehajtásban volt fiatal, erdőszével és kerítővel. Mindjárt az első hajtásban egy erős nőstény akadt, és a lövések szárnyan bukkánván elő, egy vadász meglötte; a vad morogva fordult vissza a hajtásba, de még egyet gondolva, lassan visszalopódzott s pedig egyenesen a gróf irányában, s egyszerre csak kibukkant reá; látásánál azonnal

hátsó lábaira állva, meg is rohanta a gróft, s pedig oly váratlanul, hogy alig volt ideje őt célba venni. Az első lövés nem is talált, ellenben a második, alig öt lépésnyírről, a medve alsó állát zuzta szét. Összerogott ugyan a lövészre, de rögtön ismét fölagaskodott s előlábival már a gróft igröckezett megragadni. E pillanatban azonban ott termett az egyik erdőkerülő, kinek golyója leteríté a medvét. A gróf lábaihoz rogyott. A gróf e környéken ismeretes régi vadász, de medvével ez volt első találkozás. Tetemesen megjutalmazá a derék erdőszet.

* (Egy bankjegyhamisító társaságot) fedeztek föl Bécsben, melynek működése régóta érezhető volt, melynek azonban mindeddig nem tudtak nyomára jutni. Végre egy kávéházban kapták rajta az egyik cinkost, midőn egy hamis ötförintos akart tül adni. A vallomások szerint eddig mintegy 4000 ötförintos készítették. A főbűnös Wange Pál, porosz születésű kömetész; társai Altmann Ágoston, segéde Leitgeb János, az országos pénzügyigazgatóság egy elbocsított hivatalnokai.

* (Egy örült által okozott szerencsétlenség.) A n.-várdi közkörházból a minap egy, már több év óta elzart örült ember szökött ki s falujába, Hájóra ment, hol háza s egyéb vagyona van. A község lakosai előtt tett többféle nyilatkozatai kétségtelemné tették, hogy örültsége még folyton tart, s ez okból, hogy megvédhessék magukat az általa okozható szerencsétlenségtől, a bírót felszólíták, hogy az illető egyént tegye szoros őrizet alá, annál inkább, mert állítólag felgyújtással is fenyegette őket. A falu böles birája azonban nem találta célszerűnek a kérelem teljesítését s szabadon hagyá a szökévény örültet. Meggondolatlan tette azután oly szerencsétlenséget hozott a községre, hogy többen hajlékuk- és eleműktől fosztattak meg. Az örült ugyanis közelében 9½ óra tájban reggel saját házat felgyújtotta, honnan a tűzvész tovább is elterjedvén, hat házat földig hamvasztott. Az örült pedig a pirománitól elkapatva, minden ruháját letépte testéről s a tűzbe löké.

* (A borzasztó szerencsétlenségről,) mely a Segesvár mellett fekvő Kis-Bún községét a f. hó 13-iki felhőszakadás által érte, folyvást oly hírek érkeznek, melyek a pusztulást és áldozatok számát egyre nagyítják. A „M. Polgár“ táviratai szerint május 15-éig 100 halottat fogtak ki. Báró Szentkereszthy Zsigmond egész önfeláldozással működik a szerencsétlenség körül, s mint május 16-án reggel táviratozá, a felfedezett halottak száma 120, és 140 ház lett semmivé. 17-én pedig a hivatalos nyomozás a szerencsétlenek számát 300-ra teszi. Remélhető azonban, hogy ez óriási számban nemcsak a halottak, hanem a károsultak is bennfoglaltatnak. A „M. Polgár“ e borzasztó szerencsétlenség alkalmából adakozásra hívja fel olvasó-közönségét, és gyors segílyt kér, mert a nyomor most, a szerencsétlenség első pillanataiban a legnagyobb, s a ki gyorsan ad, kétszeresen adott. Az adakozók sorát gr. Teleky Sándor és a „M. Polgár“ szerkesztősége kezdték meg, s a begyülemülő összeget minden hét végén elküldik a helyszínére.